

ABDULLA QAHHOR ALANGASIDAGI CHEXOV UCHQUNLARI

SEVINCH AKRAMOVA

Samarqand davlat universitetining

Urgut filiali 1-bosqich talabasi

jalilovamuhlisa23@gmail.com

<https://doi.org/10.47689/STARS.university-pp17-19>

Annotatsiya: Ushbu maqolada qalami o'tkir nosir, kichik hikoyalar orqali katta xulosalarni bera oladigan adib A. Qahhor ijodi tahlil qilingan. Shuningdek, yozuvchi asarlaridagi o'ziga xoslik, so'zga chechanlik asarlardan olingan misollar orqali konkretlashgan. Rus yozuvchisi A.P. Chexov va A.Qahhor ijodidagi o'xshash jihatlarga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: yozuvchining tili va uslubi, qisqalik, hozirjavoblik, Chexov, ta'sirchanlik, individuallik, o'ziga xos uslub.

O'zbek nasrining buyuk hissadori Abdulla Qahhor yoshligidan turli xil joylarda yashab, hayotning qiyinchiliklarini ko'rgani sababli ham asarlarida o'sha davr hayotini yorqin aks ettira olgan. Abdulla Qahhor o'z hikoyalaridagi oddiygina mayda detal orqali ham romandan olinadigan xulosalarni bera olgan ijodkordir. Agarda shu fikrimizga isbot talab qilinayotgan bo'lsa, unda nosirning "Anor" hikoyasidan bir parchani keltirsak:

"... – Kishining yuragini qon qilib yuborasan, – dedi anchadan keyin. – Nainki men asal olsam! Asal otliqqa yo'q, hali biz piyoda-ku! Xo'jayinga bir oshnasi sovg'a qilib kelgan ekan, bildirmasdan... o'zidan so'rab ozrog'ini oldim... O'zi berdi. Tansiq narsa, xursand bo'larmikansan debman. Yo tansiq emasmi? Umringda necha marta asal yegansan? O'zim umrimda bir marta yeganman. Shokirxo'ja qandolatchi asal qiyom qildirayotganda qozoniga ammamning jo'jasi tushib ketgandi, shu jo'jani yalaganman..." Aynan shu parcha orqali "Anor" hikoyasining to'liq mazmuni ochib berilgan. Yozuvchi bu hikoyasida o'sha davrda qiyinchilik bo'lgan, odamlar och qolgan, yeyishga hech vaqo bo'lmagan, insonlar ham moddiy, ham ma'naviy zarar ko'rgan demadi. Shu so'zlarning o'rnida Abdulla Qahhor: "Shokirxo'ja qandolatchi asal qiyom qildirayotganda qozoniga ammamning jo'jasi tushib ketgandi, shu jo'jani yalaganman..." – deyish orqali adib yuzlab romanlar, minglab asarlar hissiyotini kitobxonga bergan. Shuning uchun ham, Abdulla Qahhor "kichik hikoyalar ustasi" deb bejizga aytilmagan. U qisqa so'zlarga butun borliqni joylashtirgan.

Abdulla Qahhor asarlaridagi har bitta soʻzga juda katta eʼtibor bergan va oʻnta soʻzni bitta soʻz ichida jamlab, kitobxonni shu fikrlarni ancha vaqt oʻylashga majbur qiladi, desak, adashmaymiz. Demak, adibning “Dahshat” hikoyasiga qaraydigan boʻlsak, bu hikoyada mening fikrim aniq koʻrsatiladi. Yaʼni adib bu hikoyada “qabriston” soʻzining oʻrnida “goʻriston” soʻzini qoʻllaydi. Bu esa hikoyani oʻqish jarayonida kitobxon real tarzda asarda qatnashayotgandek va Unsinning oʻrnida goʻriston dahshatlarini tuyayotgandek boʻladi. Agarda biz Abdulla Qahhorning har bitta hikoyalariga toʻxtaladigan boʻlsak, bu hikoyalarda shunchaki, oddiy tarzda xulosa chiqarib keta olmaymiz. Adib xuddiki detektiv yozuvchi sifatida oddiy elementar narsalarni hikoya davomida bizga taqdim etadi. Biz bu elementar narsalar orqali asarning toʻliq mazmunini tushuna olishimiz, uning niyati, yaʼniki asarning yozilish maqsadini bilib olishimiz mumkin. Matematikada har bitta narsa teorema orqali isbotlanganidek, adabiyotda ham har bitta fikrni isbotlash kerak. Biz bu qonundan chiqmagan holda fikrimizning izohini keltirsak. “... Amin chinchilogʻini burnining ikkinchi boʻgʻinigacha tiqib kuldi...”. Ushbu parchadan ilgʻashimiz mumkinki, aslida, xalqning mushkulini oson qilish uchun tayinlangan amaldorlar oʻta darajada madaniyatsiz va jaholat egalari sifatida qaralgan. Yana tushunishimiz mumkinki, bunday razil kimsalar, men oʻylaymanki, xalqning koriga yaramaydi. Yozuvchi balki: “... Amin chinchilogʻini burnining ikkinchi boʻgʻinigacha tiqib kuldi...” – degan soʻzlari orqali oʻsha davrdagi amaldorlarning yuzini ochib bergandir. Abdulla Qahhor oʻzining tashrif qogʻoziga ega yozuvchi hisoblanadi va bugungi kun yozuvchilari, yaʼni hikoyanavislari, albatta, Abdulla Qahhor maktabida tahsil olishlari lozim, deb ayta olaman. Adabiyot shunday voqelikki, unda kimnidir dohiy darajasiga koʻtara olmaysiz va kimnidir oʻta darajada yerga ham ura olmaysiz. Adabiyotda kimdir kimdandir koʻchirmaydi, balki undan ilhom oladi. Yaʼniki Abdulla Qahhorni biz qancha koʻkka koʻtarmaylik, baribir ham adibga kimdir ustozlik qilgan va yozuvchi qaysidir insondan ilhom olgan. Adib ijodida Chexov shamollari kuchli esayotganini koʻrishimiz mumkin. Endi esa A. Qahhor ijodini Chexov ijodi bilan solishtiradigan boʻlsak, yozuvchilarning asarlarida ayrim elementlar bir-birini qisman takrorlaydi. Misol uchun Chexovning “Etik” hikoyasidagi ushbu joyi:

“... Semyon, Murkinning nomeriga kirdi-da, etikni tozalab keltirib qoʻyadigan joyga qarab, yelkasini qashidi: etik yoʻq edi...”. Abdulla Qahhorning “Oʻgʻri” hikoyasida ham shu oʻxshashlikni koʻrishimiz mumkin:

“... Kampir tong qorongʻisida xamir qilgani turib hoʻkizidan xabar oldi. O!. Hoʻkiz yoʻq, ogʻil koʻcha tomondan teshilgan...”. Bundan kelib chiqadiki, Abdulla Qahhor asosiy hikoya yozish sirlarini Chexovdan oʻrgangan desak boʻladi, chunki, asosan, Chexovning oʻzbek adabiyotiga kirib kelishiga sababchi Qahhor boʻlgan, yaʼni Chexov asarlarining koʻpini oʻzbek tiliga Abdulla Qahhor tarjima qiladi. Men bu nazariyam orqali Chexov zoʻr va Abdulla Qahhor undan ilhomlanib, yaʼni oʻrganib yozgan demoqchi emasman. Balki adabiyot tarozisi haqida ozgina tushuncha berdim, xolos. Oʻz navbatida, Chexov ham Ernest Xeminguey asarlari-dan taʼsirlanib hikoyalar va asarlar yozgan. Yaʼni bundan shuni tushunamizki, bu adiblar tarozini bir xilda ushlay olgan. Ular kimdandir koʻchirmagan. Balki boshqalarning asarlaridan oʻrganib, oʻzlarining yangi uslublarni kashf qila olganlar, deya olamiz.

Umuman, xulosa qilib aytadigan boʻlsak, biz har bitta yozuvchimi, shoirmi yoki boshqa kasb egalari boʻladimi, albatta, ulardan nimadir olish uchun oʻrganamiz.

Men Abdulla Qahhordan uning asarlarini o'qish jarayonida ijodkordan sinchikovlik va o'z ishiga nisbatan hurmat, mas'uliyat bilan yondashishini angladim. Ya'ni har bir inson bu jamiyatda yashayotgan ekan, albatta, bu xislatlarga ega bo'lishi kerak. O'z ishiga har bir odam mas'uliyat bilan qarar ekan, men o'ylaymanki, bu jamiyatda yana buyuk shaxslar yetishib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A.P. Chexov Tanlangan asarlar 2-jild 91-bet.
2. Abdulla Qahhor "O'g'ri" hikoyasi.
3. Abdulla Qahhor "Dahshat" hikoyasi.